

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת ויקרא תשס"ו הקרבת קרבן לרצון ה' - כיצד?

החפץ לה' בעולות וזבחים?

"ויקרא אל משה, וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וכו' (ויקרא א, א-ב). כידוע, עבודת הקרבנות, היא אחד משלשה העמודים שהעולם עומד עליהם - "על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" (אבות פ"א מ"ב). "העבודה" - זוהי עבודת הקרבנות. כשאברהם אבינו שואל את הקב"ה על ארץ ישראל, "במה אדע כי אירשנה" (בראשית טו, ח), הקב"ה עונה לו: "קחה לי עגלה משלשת וכו' (שם, ט), ובארו חז"ל שהכוונה היא לעבודת הקרבנות (תענית כז, ב). הרי שקרבנות הם עניין גדול, שבגללו אנו זוכים לשבת בארץ ישראל. גם על קרבן פסח נאמר: "וְעִבְדְתָּ אֶת הָעֶבֶדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה... והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות יג, ה-ח). כלומר, בשביל "העבדה הזאת", של קרבן פסח, יחד עם אכילת מצה ומרור, יצאנו ממצרים. הרי שהקרבנות הם דבר גדול מאד. גם עצם השם "קרבן", אין משמעו רק שאדם מקריב משהו לה', אלא משמעו גם שהקרבן מקרב את העולמות, את עולמנו הגשמי והשפיל אל העולמות הרוחניים העליונים. גם על הקטורת אמרו (ע"י זוהר ח"ג קמט, א), שהיא נקראת קטורת לא רק על שם הקיטור שעולה ממנה, אלא גם מפני שהיא מקשרת את העולמות יחד, התחתון עם העליון, ואותנו כביכול עם הקב"ה ("קיטרא" בארמית פירושו קשר). הקרבנות הם א"כ דבר גדול מאד, וגם תופסים מקום נכבד בתורה שבכתב ושבעל פה.

והנה, למרות כל זה, בא שמואל ואומר: "החפץ לה' בעולות וזבחים, פְּשָׁמֶעַ בְּקוֹל ה'?" (שמו"א טו, כב) - וכי חפץ הקב"ה שיקריבו לו קרבנות?! איך מתיישבים הדברים עם מה שראינו לעיל? אפשר לכאורה לתרץ, ששמואל אינו מתכוין לומר, שהקב"ה אינו מעוניין כלל בעולות וזבחים. שמואל בא רק לומר, שיותר מעולות וזבחים, ה' חפץ שישמעו בקולו. אופן קריאת הפסוק לפי זה יהיה כך: "ויאמר שמואל: החפץ לה' בעולות וזבחים פְּשָׁמֶעַ בְּקוֹל ה'?! - האם חפץ ה' בעולות וזבחים, כפי שהוא חפץ שישמעו בקולו?! והתשובה המבוקשת היא - לא! ה' חפץ שישמעו בקולו יותר מאשר בעולות וזבחים! ומכל מקום, גם בעולות וזבחים ה' חפץ. ואולם מפסוק הטעמים נראה שלא זוהי כוונת הפסוק. אם זו היתה הכוונה, הטעם על "ויאמר שמואל" היה צריך להיות זקף קטן (להורות ששם היא ההפסקה העיקרית בחציו הראשון של הפסוק). ואולם למעשה הטעם על "ויאמר

שמואל" הוא רְבִיעַ (שהוא טעם מפסיק פחות מזקף קטן), והטעם על "החפץ לה' בעולות וזבחים" הוא זקף קטן. משמע שיש לחלק את הפסוק כך: א' "ויאמר שמואל: החפץ לה' בעולות וזבחים?! ב' "פְּשָׁמֶעַ בְּקוֹל ה'!" כלומר, שמואל שואל בתמיחה: וכי חפץ ה' בכלל בעולות וזבחים?! הרי הקב"ה אינו חפץ בהם כלל, וכל חפצו הוא רק שישמעו בקולו!

גם במקומות רבים נוספים נראה לכאורה שהנביאים מתייחסים באופן שלילי אל ענין הקרבנות. אסף המשורר אומר (בשם ה'): "האוכל בשר אבירים, ודם עתודים אשתה?! (תהלים נ, יג). גם ירמיהו אומר: "עלוֹתֵיכֶם סָפוּ על זבחיכם וְאָכְלוּ בָשָׂר, כי לא דברתי את אבותיכם ולא צְנִייתִים ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח" (ירמיהו ז, כא). מה פירוש "לא דברתי את אבותיכם ולא צְנִייתִים... על דברי עולה וזבח"? הרי ה' כן ציוה על דברי עולה וזבח! הפשט הוא, שהעולות והזבחים רצויים - יש בהם תועלת, יש בהם קרוב העולמות - אבל בתנאי אחד! בתנאי שהמקריב מבין, שהוא לא נוֹתֵן שום דבר לקב"ה, אלא מקבל. אם הוא חושב שה' מקבל ממנו - הוא מרגיש ח"ו עליונות על הקב"ה, וזה פסול. צריך להבין, שעד כמה שאני נותן לקב"ה, זהו רק חסד ה' שהוא מוכן לקבל ממני קרבן, ולא שאני באמת נותן לו משהו. הקב"ה לא צריך את הקרבנות שלי.

ההבדל בין זבח רשעים לזבח צדיקים

דוגמא לשתי הגישות הללו במעשה הקרבת הקרבן - אפשר לראות בתורה. הג"ר שמשון רפאל הירש זצ"ל (בפירושו לבראשית כב, ה), עומד על ההבדל בין אברהם אבינו ובין בלעם ובלק, כשהם באים להקריב קרבנות לקב"ה. כשאברהם אבינו עומד להקריב לקב"ה את בנו יחידו, הוא אומר לנערו: "שָׁבוּ לָכֶם פֶּה עִם הַחֲמוֹר, ואני והנער נִלְכָּה עִדְכָה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁבַּח אֱלֹהֵיכֶם" (שם). אני הולך להשתחוות לפני הקב"ה, להתכופף ולהכניע את עצמי לפניו. לעומת זאת, כשבלק הולך להקריב קרבנות של רָשָׁע, כדי לעקור את עם ה' מן העולם ח"ו, אומר לו בלעם: "הֲתֵן צֶבַע עַל עֲלֹתֶיךָ!" (במדבר כג, ג) עמוד זקוף! אל תשתחוה!... (ע"י רש"י במדבר טז, כז) זהו ההבדל בין קרבנו של צדיק לקרבנו של רשע! הצדיק מקריב לקב"ה את הקרבן הגדול ביותר שאדם יכול להקריב, את בנו יחידו - ומרגיש כניעה כלפי הקב"ה! ואילו הרשע מקריב כמה בהמות, וחושב שמעכשיו הקב"ה הוא זה שצריך להכניע את עצמו כלפיו,

ראוי להיות הקרבן על המזבח. כך אדם צריך להרגיש כשהוא מקריב קרבן, לא להרגיש שהוא נותן משהו לקב"ה.

"כי ממך הכל, ומיידך נתנו לך"

גם במצרים הקריבו ישראל קרבן - קרבן פסח. למה צוה ה' את ישראל להקריב קרבן במצרים? גם שם, לא מפני שה' היה זקוק לאותן בהמות, אלא מפני שישראל היו זקוקים לקרבן זה, כדי לקיים בעצמם "מִשְׁכּוֹ וקחו לכם צאן" (שמות יב, כא) - מִשְׁכּוֹ ידיכם מעבודה זרה, והִדְבַּקוּ במצוה (מכילתא שם). כיון שעד עכשיו היו מחוברים למצרים שעובדים לצאן, היה עליהם לבטל את הצאן מלהיות עבודה זרה קודם שיצאו ממצרים. זה מה שעושה קרבן פסח - מבטל את אלהי מצרים. בהתחלה משה אומר לפרעה: "הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם, ולא יִסְקְלוּנוּ?! (שמות ח, כב) - איננו יכולים להקריב קרבנות במצרים, כי המצרים יסקלונו! אבל עכשיו ישראל צריכים להראות שהם אינם מפחדים מהמצרים, ובעשור לחודש הם קושרים את הכבשים לכרעי מטותיהם לעיני כל מצרים, להכניסם לשחיטה בארבעה עשר לחודש. אח"כ הם שוחטים את הפסח ואוכלים אותו לשם מצוה, כאוכלים על שולחן המלך.

זהו פסח מצרים, וזה צריך להיות הפסח גם לדורות, וכן בכל קרבן, להרגיש פְּדוּד המלך לפני פטירתו, שעשה אסיפה גדולה כהכנה לבניין בית המקדש, נִדְבַּח בה נדבות רבות של זהב, כסף, נחושת, ברזל ועצים, קרא גם לאחרים להתנדב ונבאמת הביאו שם נדבה בעין יפה (דהיי"א טו), ובסוף הוא מתפלל לה' ואומר: "כי ממך הכל, ומיידך נתנו לך" (שם, יד). כל מה שִׁנְתָנוּ - קבלנו אותו קודם מה'. ממילא נמצא, שלא נִתְנוּ לה' כלום. אדרבה, בסופו של חשבון, רק ה' הוא זה שנתן לנו. זוהי ההרגשה של דוד אחרי כל מה שהוא נותן לה', וזו גם צריכה להיות ההרגשה של כל מי ש"נותן" משהו לה', קרבן או נדבת ממון או כל דבר אחר. אין מקום להתגאות במה שנתתי, "כי ממך הכל, וּמִי יָדָךְ נִתְּנוּ לך".

ה' אומר לאיוב: "מי הקדימני ואשלם" (איוב מא, ג), ובארו חז"ל: מי עשה לי טובה, לפני שעשיתי אני לו טובה. "מי קָלַס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מל את בנו לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה או מזוזה עד שלא נתתי לו בית...", תמיד החשבון נוטה למצב של "משיכת יתר". אחרי כל מה שאדם נותן לה', עדין המצב הוא שה' נתן לו עוד קודם הרבה יותר. ממילא, "לך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" (תהלים סב, ג). התשלום שה' משלם לאיש כמעשהו, הוא חסד. כי אם "ממך הכל, וּמִי יָדָךְ נִתְּנוּ לך", הרי שלא מגיע לנו כל תשלום על המעט שאנו נותנים לה' מתוך מה שקבלנו ממנו. ואם בכל זאת ה' משלם לנו על כך, הרי שזהו חסד ה', ולא תשלום שמגיע לנו מצד הדין. מצד הדין - לא מגיע לנו כלום.

לתת את שאלתו ולעשות את בקשתו, להשמיד ח"ו את ישראל.

הנביא אומר: "עָמִי, זָכַר נא מה יעץ בלך מלך מואב, ומה ענה אֲתוֹ בלעם בן בעור, מִן הַשָּׁטִים עד הגלגל, למען דעת צדקות ה'. במה אקדם ה', אֶפְף לאלקי מרום? האקדמנו בעולות, בעגלים בני שנה? הירצה ה' באלפי אילים, ברבבות נחלי שמן? האתן בכורי פשעי, פרי בטני חטאת נפשי? הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' דורש ממך: כי אם עשות משפט ואהבת חסד, והצנע לכת עם אלקיך" (מיכה ו, ה-ח). אולי מותר לפרש את הפסוקים כך: "עָמִי, זָכַר נא מה יעץ בלך מלך מואב". מה הוא יעץ? - הוא יעץ לקלל את ישראל ח". "ומה ענה אֲתוֹ בלעם בן בעור"? - "בְּיָגָה לִי בִזָּה שִׁבְעָה מְזַבְּחֹת, והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים" (במדבר כג, א). כך אמר לו שלש פעמים. כלומר, בלעם מציע - ל"תועלת" הענין (לקלל את ישראל ח") - להקריב קרבנות. עם קרבנות נוכל להשיג מה שנרצה. אבל זה לא מצליח. ה' הופך את הקללה לברכה. מדוע זה לא הצליח? מסביר הנביא: "במה אקדם ה', אֶפְף לאלקי מרום? האקדמנו בעולות, בעגלים בני שנה?! הירצה ה' באלפי אילים"? וכי זה מה שחסר לקב"ה, שתקריב לו "פר ואיל במזבח"? או אולי יותר מזה - "האתן בכורי פשעי"? כמו שאברהם מקריב את בנו, ולהבדיל, גם מישע מלך מואב (מלכ"ב ג, כז, לפי פרוש אחד), אולי זה מה שה' רוצה, שאקריב לו את בני - לא! לא זה מה שה' רוצה! "הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' דורש ממך: כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך"! זה מה שה' דורש ממך! וזה ההפך מכל המידות של בלעם! כי בלעם הוא בעל "עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה" (אבות פ"ה מ"ט). בעל "נפש רחבה" הוא זה שרוצה זהב וכסף יותר ממה שמגיע לו, שזהו ההפך מ"עשות משפט", שפירושו לרצות רק מה שמגיע לי בדין ובמשפט, ולא יותר מזה. וכן "אהבת חסד", הוא לרצות שיהיה טוב לזולת, ההפך מ"עין רעה" של בלעם, שלא רצה שיהיה טוב לישראל. "והצנע לכת" - ההפך מה"רוח גבוהה" והגאווה של בלעם. ממילא, אם שואלים: מדוע לא מתקבלים הקרבנות של בלעם? התשובה היא - מפני שהם ההפך הגמור מן הנדרש. לא נדרשים אילים, נדרשים "עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך"! הקב"ה מחפש את המידות שלך, את הלב שלך.

גם בהקרבת קרבן - הקב"ה לא מחפש את הבשר של הקרבן, אלא את הלב של המקריב. שיחשוב בלבו, שבעצם היה רוצה שהוא עצמו יהיה הקרבן לה'! אלא שכמו שה' אמר לאברהם אבינו שהוא אינו רוצה שישחטו את יצחק, כך ה' אינו רוצה שישחטו מישהו אחר, לכן אינני יכול להיות קרבן לה', ובמקום זה אני מקריב לה' שֶׁה או דבר אחר, אבל בעצם הייתי רוצה להיות בעצמי קרבן לה'. וכן בחטאת ואשם, על המקריב להרגיש, שמפני שחטא היה צריך הוא עצמו להשחט ולהשרף על המזבח, אלא שה' רחם עליו וצוה עליו ברחמיו להקריב איל או כבש או משהו אחר במקום זה, אבל בעצם הוא עצמו היה

ומצוות. מצד אחד - ככלי לקיום אמיתי ומלא של התורה והמצוות, כפי שמסביר הרמב"ן באריכות (ויקרא יח, כה), ורש"י בקיצור (דברים יא, יח), שעיקר קיום המצוות, אפילו אלה שאינן תלויות בארץ, הוא רק בארץ ישראל, ובחור"ל המצוות הן רק בבחינת "הציבי לך ציונים", אבל מצד שני - גם ארץ ישראל אמיתית היא רק עם קיום מצוות, אין ערך לארץ ישראל בלי קיום מצוות. ברגע שנמצאים בארץ ישראל ולא מקיימים מצוות, הקב"ה מגלה אותנו. הגלה אותנו גלות ראשונה, והגלה אותנו גלות שנייה, וח"ו אנו רואים כעת גם גלות שלישית. נזרקנו מעזה ויריחו תחילה, נזרקנו מקבר יוסף, נזרקנו מגוש קטיף וצפון השומרון, נזרקנו מעמונה, ה' ירחם שלא נמשיך לגלות עוד, שארץ ישראל תשאר בידינו. אבל זה תלוי אך ורק בתורה ובמצוות שנקיים. כל המפלגות הנקראות "ציוניות", וזוממות לעקור את התורה ח"ו - אין לתלות בהן תקוה. אם רוצים את א"י - צריך להתחזק בתורה, להתחזק במצוות להתקדש במצוות, והגדל בתורה, כמה שיהיה יותר גדול בתורה, כך יהיה יותר גדול גם בענוה. כמה שערכו יותר גדול, הוא יותר ישפיל את ערך עצמו. הרי רואים, שהגדול מכל אדם, הוא גם העניו מכל אדם. משה רבנו, שאין אף אחד שהגיע למדרגת גדולתו הרוחנית, שידעו ה' פנים אל פנים, שקיבל את הלוחות מיד הקב"ה, קיבל את התורה, ועשה במצרים מה שעשה - דוקא הוא "עָנָו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב, ג). איך הוא מצליח להיות העניו מכל האדם אחרי כל מה שעשה והשיג? התשובה - מפני שמה רבינו אינו מייחס דברים אלו לעצמו ולמעלתו, אלא לקב"ה: ה' רצה להוציא את ישראל ממצרים ולתת להם לוחות, ואני אינני אלא השליח. אם הקב"ה היה רוצה, היה יכול לשלוח מטאטא אל פרעה, והמטאטא היה מכה את פרעה. אבל הקב"ה לא בחר בִּמְטאטא להיות שליח, אלא בי, ואעפ"כ לא נבחרתי לזה בגלל איזו מעלה שיש בי מעצמי, אלא הכל מתנת שמים. הקב"ה עצמו רמז זאת למשה. משה שואל את הקב"ה: "מי אנכי כי אלך אל פרעה?" (שמות ג, יא) עונה לו הקב"ה: "כי אהיה עמך" (שם, יב). הוא לא עונה לו: כי אתה צדיק, כי אתה חכם, כי אתה עניו, אלא: "כי אהיה עמך". אני הוא זה שמוציא את ישראל ממצרים, וא"כ מאי נפקא מינה לך מי אתה? אתה אינך אלא השליח. משה הוא א"כ הגדול מכל אדם, מפני שהוא עבד ה' בלי שום שיור וכלי שום עצמיות. הוא יכול לומר על עצמו ועל אחיו "ונחננו מה" (שמות טז, ז-ח).

דוד המלך אומר על עצמו: "ואנכי תולעת ולא איש" (תהלים כב, ז). התולעת - בריה חלושה מאוד, ובכל זאת יש לה כח לעשות דברים מסויימים. אברהם אבינו היה עוד יותר עניו, ואמר על עצמו: "ואנכי עפר ואפר" (בראשית יח, כז). אפילו תולעת אינני. אין לי כח לעשות דבר, כעפר שהכל דורסים עליו והוא אינו מסוגל להגיב. [אמנם גם אנו אומרים על עצמנו בכל יום "ונפשי כעפר לכל תהיה", אבל אין זו אמירה בלב שלם. מה שאין כן אצל אברהם אבינו, כשהוא אומר "ואנכי עפר ואפר", האמירה היא

זהו גם הפשט בפסוק, "ו צ ד ק ה תהיה לנו, כי נִשְׁמֹר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צִוֵּנוּ" (דברים ו, כה). מה פירוש "ו צ ד ק ה תהיה לנו" וכי? - המצוות ניתנו לנו לטובתנו, לא בשביל טובת ה'. "נִצְוֵנוּ ה' לעשות את כל הַחֻקִּים האלה... לטוב לנו כל הימים, לְחַיֵּינוּ כהיום הזה" (דברים ו, כד). ממילא, אם מקיימים אנו את המצוות, הרי שלא מגיע לנו שכר על כך מה'; שהרי עבור עצמנו אנו מקיימים אותן, ולא עבור הקב"ה. ואם בכל זאת ה' נותן לנו שכר על קיום המצוות, הרי זה בבחינת צדקה שאינה מגיעה לנו בדין, ולא שכר המגיע בדין. "ו צ ד ק ה תהיה לנו כי נִשְׁמֹר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צִוֵּנוּ".

המצה - "מיכלא דאסותא"

התורה אוסרת עלינו לאכול חמץ בפסח, זכר ליציאת מצרים, שבמצרים אכלנו לחם עֵנִי, ואח"כ כשיצאנו לא הספיק הבצק להחמיץ. והנה, למרות שבאכילה אין החמץ אסור אלא בפסח, הרי שלהקרבה החמץ אסור במשך כל השנה כולה. "כי כל שֶׁאֵר וכל דבש לא תקטירו ממנו אֶשֶׁה לה" (ויקרא ב, יא). למה פסול החמץ להקרבה במשך כל השנה? מסביר החינוך (מצוה ק"ז), "לפי שהשאר מגביה עצמו, וכן הדבש... ולכן נתרחקו, לרמוז כי תועבת ה' כל גְּבִיה לֵב" (משלי טז, א). החמץ הוא התנפחות של העיסה, והתנפחות זו מסמלת את הגאווה. אדם שמקריב קרבן, צריך שי בטל את מידת הגאווה, שירגיש שהוא כלום ביחס לקב"ה; לכן החמץ לא יכול לשמש לקרבן, שהרי הוא מורה על עניין שכל כולו הפך ענין הקרבן.

המצה נקראת "מיכלא דאסותא" (זוהר שמות פג, ב) - מאכל רפואה. היא מרפאה אותנו מחולי הנפש של החשבת עצמנו, וגורמת לאדם לבטל את עצמו לה'. האדמו"ר מקוצק זצ"ל אמר: "אין דבר יותר שלם מלב שבור", שאדם ירגיש שהוא אין ואפס. זה מה שצריך להרגיש גם בעת הקרבת הקרבן, וזה מה שצריך להרגיש בכל עבודת ה'. לא להתגאות. מאידך, אין צריך ללכת כל היום עם פנים נפולות. אדם לא צריך להיות שבור ורצוף כל היום. להפך! "עבדו את ה' בשמחה". לשמוח בזה שאני זוכה להיות מעבדיו של מלך מלכי המלכים, כמו שאנו אומרים בכל יום, שעלינו לשבח לאדון הכל, שלא שם חלקנו כהם... לשמוח בזה שאנו זוכים להיות כלי לגילוי האמת בעולם, כלי לגילוי מלכות שמים בעולם. צריך להיות בשמחה תמיד, וכל שכן ביום טוב של פסח. אינני אוכל חמץ, אני אוכל מצה כדי לבטל את עצמי, אבל יחד עם זה, כל הביטול הוא שאין לי עצמיות בלי הקב"ה, אבל עצמיותי האמיתית היא להיות כלי בגילוי מלכות שמים. כשאני זוכה להגות בתורה שהיא חיינו ואורך ימינו, זהו הרצון האמיתי שלי, והתכלית האמיתית שלי. כל מה שקבלנו את ארץ ישראל הוא למטרה זו, "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאמים יירשו, בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו" (תהלים קה, מה). אין ערך עצמי לארץ ישראל. הערך של ארץ ישראל הוא רק יחד עם קיום תורה

להיות ראויים לקבל את התורה, המעמד הגדול והנורא שמתחדש בפנימיות בכל שנה ושנה, לכן אנו מתחילים מיד למחרת יום טוב ראשון של פסח להכין את עצמנו לקראת המעמד הגדול הזה. לכן בפסח מקריבים עומר מן השעורים, לרמוז בזה שאנו עדין בבחינת בהמה שמאכלה שעורים, ובשבועות מביאים שתי הלחם מן החטים, לרמוז שעכשיו לאחר קבלת התורה נהיינו "בני אדם", שמאכלם חיטים ולא שעורים.

"פֶּסַח... שְׁפֹסַח הַקֶּב"ה על בתי בני ישראל במצרים". כבר הסבירו בזה, שהכוונה איננה רק לפסיחה גשמית, שה' הכה כל בכור בארץ מצרים ועל הבתים שלנו דילג, אלא גם פסיחה רוחנית, שבדרך כלל הכלל הוא ש"תורה מביאה לידי זהירות וזהירות מביאה לידי זריזות" וכו', עולים לאט ובשלבים ממדרגה למדרגה - וכאן ה' פֶּסַח על כל השלבים, ובלילה אחד נגלה עלינו וגאל אותנו מעבדות לחרות, לאחר שהיינו במצב שהיינו עלולים לשקוע לגמרי בטומאת מצרים, כפי שמתבטא הרמב"ם, ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר" (הלכ' ע"ז פ"א ה"ג). רגע אחד לפני שהספיק בצקם של אבותינו להחמיץ - לא רק הגשמי, אלא גם הרוחני, שהוא הנשמה - נגלה עלינו מלך מלכי המלכים והוציא אותנו משם [חז"ל מכנים את היצר הרע "שאור שבעיסה" (ברכות יז, א); הרי שהנשמה משולה לעיסה, שצריך לשמור עליה תמיד שלא "תחמיץ"]. זהו הנס הרוחני הגדול שביציאת מצרים, מלבד הנסים הגשמיים.

שמעתי ממור"ר הגה"צ ר' גדליה איזמן שליט"א, שבמתן תורה הרי ג"כ היה דילוג כזה, שאנשים שלפני חמישים יום עוד היו גויים, ערב רב, היו מהמשעבדים את ישראל, זוכים לפתע להגיע למתן תורה, בלי כל ההקדמות של "תורה מביאה לידי זהירות וזהירות לידי זריזות" וכו'. בארבעים ותשעה יום עברנו את כל המסלול של המסילת ישירים. אמנם לא מעבר מוחלט, אח"כ שוב נכשלו בחטא העגל ובדברים אחרים, אבל אע"פ כן, הצעד הגדול הזה מיציאת מצרים להר סיני הוא צעד ענק.

צריכים להרגיש באמת בחג הפסח את חרותנו, לא רק את חרותנו הגשמית מפרעה מלך מצרים, אלא גם את חרותנו הרוחנית, שזכינו להיות עבדי ה', שזוהי חרות האמיתית, וממילא להתמלא באהבת התורה, לרצות לחזור אחרי פסח לשיבה ללמוד תורה בחשק רב, בהתעלות, ולהתפלל שכל יהודי ויהודי יבחר לכלול את עצמו ב"יהדות התורה" או ביהדות ש"ס, כפי רצונו, כדי להביא לקידוש שם שמים בעולם, אמן ואמן!

בלב שלם, לא מן השפה ולחוץ. הוא באמת מרגיש שאיננו חשוב יותר מעפר הארץ]. אבל עדיין אין ענוה זו במדרגת השלמות כמו אצל משה ואהרן. משה ואהרן אומרים על עצמם "ונחנו מה". איננו אפילו עפר. לעפר יש סוף סוף מציאות כלשהי. אבל אנו גם זה אין לנו. "ונחנו מה", אפילו לא עפר.

כיצד ננהג ב"בין הזמנים"?

כשיוצאים לבין הזמנים, צריך לדעת שאנו עבדי ה' גם ב"בין הזמנים". לא רק בשיבה. גם קריאת שמע של בין הזמנים, צריכה להיות בתוך הזמן, של זמן קריאת שמע ותפילה. כמו כן, צריך לקדש את השם גם מחוץ לשיבה. להשתדל לעזור להורים בהכנות לפסח, וגם אחרי פסח, וכן לאנשים אחרים. שיראו ויבינו, שאם הבן הוא בן ישיבה, זוהי הטובה הכי גדולה שיכולה להיות להורים. שלא יצטערו, "למה שלחנו את בננו לשיבה". צריך לראות, שלהורים תהיה סיבה טובה לשמוח על שיש להם בן בשיבה, ולהודות על כך לה', ואם יהיו להם עוד בנים - ישלחו גם אותם לשיבה, וכן יתפללו שהנכדים שלהם יהיו בשיבה. זהו ה"קידוש השם" העיקרי שבן תורה עושה בבית.

יחד עם זה, צריך לקבוע עיתים לתורה ב"בין הזמנים". אדם הרי נשאל לאחר מאה ועשרים שנה: "קבעת עיתים לתורה"? (שבת לא, א) מה פירוש "קבעת עיתים לתורה"? פירש הגר"א, ש"קבעת" פירושו "גזלת" [כלשון הכתוב: "וַיִּקְבַּע אֱדָם אֱלֹקִים, פִּי אֶתֶם קִבְּעִים אֵתִי, ואמרתם במה קבענוך, המעשר והתרומה" (מלאכי ג, ח), שגוזלים כביכול את הקב"ה כשלא מפרישים תרומות ומעשרות]. שאפילו אם אין לך זמן, "תחטוף" ו"תגזול" זמן מן הזמן שחשבת להקדיש לענינים אחרים, ותלמד בו תורה. גם כשיש תכניות אחרות, יש למצוא זמן ללמוד. בפרט בשבעת ימי החג. אמנם צריך לאכול ולשתות ולשמוח בחג, אבל צריך שיהיה חציו לה' וחציו לכם. ברמב"ם נראה, שהחלוקה צריכה להיות דווקא כזו, שבאמת יהיה חציו לה' וחציו לכם (רמב"ם הלכ' יו"ט פ"ו הי"ט). אבל גם אם לא ננקוט בזה כהרמב"ם, מכל מקום צריך לראות שיהיה גם משהו לה' בחג, לא רק לאכול ולשתות ולטייל, אלא למצוא זמן גם לתורה, וכמובן גם לתפילה.

זמן חרותנו מפרעה, הוא לא זמן חרותנו מהתורה. להפך, החרות האמיתית היא התורה, "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (אבות פ"ו מ"ב), וא"כ זמן חרותנו צריך להצטין דווקא בלימוד תורה. פסח הוא הרי הצעד הראשון לקראת חג השבועות, אנו מתחילים לספר בו שבעה שבועות לקראת חג השבועות, להרגיש מיד אחרי היציאה ממצרים שאנו מתכוונים לקבל את התורה. יציאת מצרים עוד לא גמרה הכל. ביציאת מצרים השתחררנו מהשיעבוד החיצוני, מפרעה מלך מצרים ועמו, אבל עדין אנו שקועים בטומאת מצרים. יצאנו בגופנו מעבדות מצרים, אבל כנפש אנו עדין שקועים בטומאת מצרים. אנו צריכים לספור שבעה שבועות, כדי